

Egy tragikus távozás lírai dokumentuma

Császár Dezső: .. *galambok isznak a pocsoljából*...

Néhány hónapja megdöbbenő verskötet került a kezembe. A szerkesztő, Zágorec-Csuka Judit küldte Lendváról. Császár Dezső: *...galambok isznak a pocsoljából* című vékony füzetéről van szó, melyben összegyűjtött költeményei kaptak helyet. Furcsa ez a fogalmazás, ez az „összegyűjtött” jelző, főként az ő esetében, mert a 18 éves szerző ijesztően korán, önként távozott e világból. Megdöbbenett ennek a Lentiből indult, majd tanulmányait a zalaegerszegi Zrínyi Miklós gimnáziumban folytató diáknak - keresem a szót - sorsa, élete, indulása, melyben kétségtelesen jelen van a tehetség hihetetlen felszíkázása. Zágorec-Csuka Juditot is ez ragadhatta meg, ez a Rimbaud-i könnyedség, hetykeség, természetesség, ahogy diákosan, hányavetien fogalmaz, mégis meglepően szokatlan, erőteljes képeket talál, némely esetben a szavakkal, a stiláris eszközökkel való küszködés ellenére meglegeli az érvényes formát. S valóban, a történet sem mindennapi, hiszen a fiatal költőpalánta a szerkesztővel együtt megtervezi a kötetet (a Monet-festmény alapján készült címlap is az ő ötlete), majd váratlan fordulat következik: Császár Dezső egyetlen (öngyilkos) gesztusával lezárja, véglegesíti emberi és költői pályáját.

A fűlészövegből és a szerkesztő utószavából, portréjából sok személyes adat, adalék tudható meg erről a dúlt szívű kamaszról: 17 évesen kezdett verset írni, Ady Endre volt a példaképe, s valószínű, szerette a francia költőket - „mindig is tiszteltem a francia költőket” - írja a *Nem merem* című versében. Mégis, próbáljunk mindezekről elvonatkoztatni, próbáljuk meg magát a szöveget értelmezni, elemezni. Hisz végül is ez a döntő.

Nos, a fiatal poéta-jelöltet sokat foglalkoztatja a versírás értelme, célja, mibenléte. Rendkívül izgalmasak ezek a fogalmi-képi megközelítések, amelyek mind arról árulkodnak: Császár Dezső valóban a költői mesterség titkainak egészen a közelébe jutott. A *Kiáltás-ban* így ír: „Ne hidd, ez a vers más / mint sorok egymás utáni forgószele...” Vagy a *Széttörted-ben* ezt találjuk: „Vérdíjat tűzök ki verseim versére / úgy várok rá, mint az emberi beszédre...” Végül a *Hogyan folytathatnám* című vers ekként intonál: „Hogyan folytathatnám / innen a versemet, / elmondtam mindent / csak figyelj jól...” Igen, a „mindent elmondásnak” a vágya feszítette, élni akart, „versből újjászületni”, de szüntelenül megérintette valami belső sugallat, lemondás, elvagyódás, spleen - ami számára elfogadhatatlanná, élehetlenné tette az életet, „...és lesz a jövőből múlt, / ott landolnak a róla írott versek / mert már nem kellenek senkinek...” - írja az *Utolsó fellángolás-ban*. A világ nem akar értelmes egészévé összeállni (legalábbis az ő tudatában): „...fél órát utaztam, hogy leírhassem / a hiábavalóságot.” (*Utak valamerre*) Ez a hiábavalóság, a vanitatum vanitas ott kísért minden mozdulatában, gondolatában, kapcsolatában. Császár Dezső azonban nem csupán egy, az öngyilkossággal játszó, kacérkodó fiatalember titkos naplóját írta meg, nem csak pszichiátriai dokumentumot hagyott hátra: ennél többet. Valódi, érvényes költészetet. A továbbiakban ezt szeretném bizonyítani.

Felfigyelhetünk néhány különleges szépségű képre, amely a fiatal szerző kivételes asszociációs képességéről árulkodik. Az *Impressziók*ban olvassuk: „A bálnák énekében törik meg életünk...” Vagy a 23:34-ben: „...felhőkbe bújt az eszmélet / jázmin illatú pókhálókért...” Az *Életemnek, ihletőmnek* című versben így jellemzi magát: „Én nem vagyok büszke, se szerény, / lásd: ez vagyok: hiányodban tengődő / könnyáztatott papírhajó-kapitány...” S a kötet talán legszebb versében, a *Felejtésben* olvashatjuk ezeket a sorokat: „Egyik a nap a felejtéssel álmodtam, / a felejtésért, hogy elfelejtsem, mint merült alá / hal-tested az égi vizek kendőjében...”

Azért érdemes ilyen részletekből indulni, mert a kötet tartalmaz teljesen érett, egészen kiforrottak tekinthető verseket, s vannak jó megoldások, sorok, kezdemények, s kétségtelenül jelen van a stiláris mutálás is. S jelen van - számomra egészen nyilvánvalóan - nem Ady, hanem József Attila és Pilinszky hatása. Az *Impressziók*ban lelhető fel a kötet címévé emelt sor: „...mikor galambok ittak a pocsolnyából...” / a jól ismert József Attila-i szerelmes vers parafrázisa. Másutt, a *Széttörted*-ben egy Pilinszky-sor dereng elő („Látja Isten, hogy állok a napon...”), nagyon izgalmasan variálva az eredeti motívumot: „Egyedül vagyok, kiülök a fényre, / hogy várjak így az égtelen reményre...” Mindebből csak arra következtethetünk, hogy a fiatal költő sokkal tudatosabban készült (irodalmi) pályájára, mint a hasonló korú kezdők, indulók. S erre Zágorec-Csuka Judit is felhívja a figyelmet. Filozófiai érzéke vagy olvasottsága, tanulmányai is számtalan helyen tetten érhetők. Aki így tud fogalmazni: „Nem kell más csak valami legyen örök / a változékonyságba beleörülök...”, az ráérezett az ontológia egyik feloldhatatlan dichotómiájára. Másutt a hétköznapi tárgyak helyeződnek át (váratlanul) kozmikus dimenzióba: „...két csésze és egy alma / koccint az asztal menti / végtelen űrben...”

Kétségtelen, van valami zavarba ejtő ebben a poézisben. Ez pedig a hol nyílt, hol áttételes utalások sora a lét értelmetlenségére, az öngyilkosságra, a halálra. Ha van a szuiciditásnak költészete, akkor itt ezzel szembesülhetünk. (Egyébként a világirodalomban nem ritka jelenség ez, gondoljunk Sylvia Plath utolsó verseire.) Mintha Camus mondata, mellyel a *Sziszüphosz mítosza* kezdődik, visszhangoznék Császár Dezső verseiben: „Egyetlen filozófiai problémát ismerek, s ez az öngyilkosság.” „...rossz jóslat volt megszületni...” - írja *A hallgatásban*. „De nem tart sokáig az ámitás, / a föld hideg a hiány-halál otthona...” - olvashatjuk a *Pajzsként tartja* című versben, „...forró kenyeret sütök, kell a készlet / ha egyszer itt hagyom ezt az egészet...” - zárja a *Széttörted* című verset. „Kiestem az időből...” (*Kiestem az időből*), „Szeretném, ha meglelném a békém, / mielőbb eltűnnék az ég kékjén...” - számtalan hasonló áttételes formával találkozhatunk. Ám vannak direktebb megfogalmazások is, amelyekben nemcsak a tragikum, hanem morbid humor is felfedezhető. A költő olykor csak lebegtetni a távozás motívumát: nem tudjuk meg igazán, játék ez vagy komoly döntés... Mintha egy belső (s talán külső) vita folya verseiben: a menni vagy maradni, a lenni vagy nem lenni kérdésére keresve a választ. Máskor viszont a brutális ténnyel szembesít: „...legalább még a hajnalok enyéme, / hogy ma nem leszek öngyilkos remélek / ilyenkor majdnem boldog vagyok...” Az *Idő rabszolgái* (milyen gunyoros cím!) éppen egy szerelmi vallomás kapcsán világít rá az alapvető problémára: „...de én utakat építek benned / de hát ez paradoxon / hogy én visszafelé futok / s te nem érsz utol...”

Igen, ez a csekély és igényes költői termés erről szól: a visszafelé, a nem-létbe való menekülésről, futásról, s úgy látszik, ebben Császár Dezső behozhatatlan előnyre tett szert. E vers végén áll: "...milyen lenne ha eldönthetnéd, / hogy élj vagy meghalj-e?" A sorok között pásztázva az jutott eszembe, a döntés már rég megszületett. S talán ez a különösebb: feltáru előttünk egy, a lét és nem-lét határán álló/ élő ember világa. Ezen a keskeny sávon is be lehet rendezkedni, az ideigleenség díszletei között. Finom, érzékeny megfigyelések, a mikrokozmosz rezdülései, a szavakon túli sejtelmek, „szavak létezése miket meg nem értünk / megsúgom elég ha átsuhan felettünk.” S a szerelem mentőöve tűnik fel, az olthatatlan ragaszkodásé. Ebbe a társkereső játékba belefeledkezve az öngyilkos gondolatok is háttérbe szorulnak, s az elfogadás, az azonosulás vágya („így oszlom el benned a szerelmet keresve”) mintha feloldódást kínálna. Olyan vallomásokra ragadtatja magát a szerző a *Mikor először* című versben, amelyek ledönteni látszanak a maga köré emelt falakat. „Szeretlek, de nem, ahogy / manapság szeretni elég. / Szeretlek, ahogy a poros / hangszer szereti a zenét”. Másutt (*Életemnek-ihletőmnek*) így ír erről: "...ha érzem lüktetésed érzem sziréna süvít felém, / de a mentő nem a halált hozza, épp ellenkezőjét / magunk közt szólva." Ezt a magas fokra csavart érzelmi-intellektuális izzást nehéz viszonzni, nehéz partnerül szegődni. Az a bizonyos „elárvult lány” is elmerült az „égi vizek kendőjében”. S maradt a vergődés, a kérkedő, hivalkodó szuiciditás. Mint *A háztetőn*ben. Amikor már csak fizikailag kell befejezni azt, ami a tudatban lejátszódott. „Vajon fájna / ha leesnék, hisz már meghaltam.” S nincs vigasz, nincs felmentés, „...rájössz, hogy nincsenek / felejtethő istenek.” „...hiába az óra ha meghalt / az összes Isten, / kiestem az időből...” Ha valaki „befizetetlen Isten-adóvá” vált, akkor nincs mit tenni. Akkor marad a minket, élőket fricskázó, sokkoló, szemérmetlen kitárulkozás, odadobottság - a halálnak.

A bevett „egy halom gyógyszer”, a szívbe szűrni szánt „kék filc”, a boltban ötös csomagban sorakozó borotvapenge, "...a pályaudvaron sem lesz menekülés, / csak a vonatkattogás lesz / a mindent betöltő / utolsó fellángolás.” S ki tudja, ebben az utolsó fellángolásban miért kellett ennek az értékes életnek elenyésznie?

S persze a morbid procedúra eljut a végkifejletig: a temetésig. A szerző már kívülről látja, láttatja mindezt: „Szóval eltemettetek, / azt hittem, még hisztek / szavaimnak, de rázmártatok / a koporsófedele, /elegáns vagyok, / nem erőltetek semmit / legyen meg a te akaratod...” (*Temetésem*) Az ima szavainak ideidézése már az elszakadás, a búcsúzás, a vissza nem fordulás lelkiállapota. „Mint aki már csak visszszané...” Élő, megholt magára. A lélek, a szellem a romló testre. Ebben a magasságban, „húsz méterrel felettem / először álmodtam, hogy költő vagyok.” - írja az *Utak valamerre* című versben. Valóban, ez az álom nagyon közeli igazságot fejez ki. Császár Dezső, a fiatal poéta nemcsak a nevével jelzett sírkövet hagyta ránk, ahogy a záróversében írja, hanem ezt a maréknyi, megrázó verset is, amelyek között - én legalábbis hiszem - nem egy jövőbeli antológiadarab rejtőzik. S köszönet Zágorec-Csuka Juditnak a felfedezéséért, az értő szerkesztéséért, s mindazoknak, akik hozzájárultak bármilyen módon a kötet megjelenéséhez.

(A család, a Zrínyi Miklós Gimnázium 2002-ben végzett 12/C osztálya, a Zrínyi Miklós Gimnázium Diákszövetsége és Alapítványa kiadása, 2002.)

Péntek Imre